अर्ना संरक्षणका चुनौतिहरु

- छाडा गाइबस्तु तथा चौपायाको चरिचरण
- आरक्ष क्षेत्रको अतिक्रमण
- कोशी नदीमा वर्षेनी आउने बाढी
- बन पैदावारको अनियन्त्रित दोहन
- मिचाहा प्रजाति फैलिनु
- अनियन्त्रित आगलागी
- अर्नाको बासस्थान खुम्चिनु

अर्नाको संरक्षण कसरी गर्ने ?

- आरक्ष र सिमसारलाई प्राकृतिक अवस्थामा संरक्षण गरेर
- चरिचरण तथा छाडा चौपाया को नियन्त्रण गरेर
- घाँसे मैदानको उचित व्यवस्थापन गरेर
- वैज्ञानिक अनुसन्धान र संरक्षण शिक्षा मार्फत
- प्राकृतिक वासस्थानको संरक्षण र सम्वर्धन मार्फत

अर्नाको संरक्षण किन गर्ने ?

- परिस्थीतिक प्रणालीको सन्तुलन को लागी
- अर्ना सम्पूर्ण कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्षको प्रतिनिधित्व गर्ने जनावर भएकोले
- प्राकृतिक जैविक विविधता संरक्षण गर्नु हामि मानवको कर्तव्य भएकोले
- प्रत्येक प्रजातिलाई प्रकृतिमा बाँच्ने अधिकार छ
- भावी पुस्ताले यसलाई प्राकृतिक बासस्थानमा देख्न पाउने सुनिश्चितताको लागी

Photo source : The Kathmandu Post

अर्ना

(*Bubalus bubalis*)

अवधारणा :

दिब्या भट्टराई

प्रतिक पाण्डे

सौरभ लामिछाने

The Rufford Foundation

www.rufford.org @ruffordgrants

परिचय

अर्ना जमिनमा पाइने एक स्तनधारी प्राणी हो । संसारमा करिब ३३०० देखि ३४०० जंगली अर्ना रहेका छन् । अर्ना नेपाल, भारत, भुटान र म्यान्मारमा थोरै संख्यामा रहेको छ । अर्ना सबैभन्दा ठूलो संख्यामा भारतको काजिरंगा राष्ट्रिय निकुञ्ज, आसाम र इन्द्रावती वन्यजन्तु आरक्ष मध्यप्रदेशमा पाइन्छ । नेपालमा अर्ना कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्ष प्राकृतिक रुपमा पाइन्छ भने सन् २०१७ मा कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्षबाट १२ र सदर चिडियाखाना, जावलाखेलबाट ३ वटा अर्ना चितवन राष्ट्रिय निकुन्जमा स्थानान्तरण गरिएको थियो ।

<u>संख्या</u>

१ कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्ष ४९८

२ चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज १५

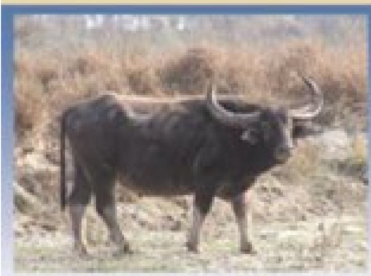

अर्ना

भैंसी

अर्ना	भैंसी
१) यसको आकार ठूलो र सिङ्ग फराकिलो र ठूलो हुन्छ	१) यसको आकार अर्नाको भन्दा सानो र सिङ्ग पनि सानो हुन्छ
२) यसको घुडामुनिको भाग सेतो रंगको हुन्छ	२) यसको शरीर पूरै कालो हुन्छ
३) यसको बच्चा खैरो रंगको हुन्छ	३) यसको पाडो कालो हुन्छ
४) अर्नाले आफ्नो गोबर बालुवा वा माटोले पुर्ने गर्दछ	४) भैंसीले आफ्नो गोबर पुर्ने गर्दैन

बासस्थान र आहार

अर्ना नदीको बगर छेउछाउ र पानी जमेको क्षेत्रमा बस्ने गर्दछ । यसले खाएको कुरालाई गाई र भैंसीले जस्तै उग्राउने गर्दछ । अर्ना खुला घाँसे मैदान, पानी जम्ने दलदल, र मलिलो चरणमा पाइन्छ । तापनि यसले जंगललाई पानी र गर्मीबाट शितलता लिन प्रयोग गर्दछ । यसको मनपर्ने आहार कास, नर्कट र झौवा हो । अर्नाले जंगलछेउछाउ पसी धान, उखु र जुट पनि खाने गर्दछ । अर्ना प्राय दिनभरी जंगल र पानी जमेको ठाउमा बस्छ । यसले गर्मीयाममा किराको टोकाई र घामबाट बच्न हिलोमा आहाल बस्छ । ठूलो पानीमा पनि अर्ना सजिलै पानीमा पौडिन सक्छ ।

अर्ना सामाजिक प्राणी हो र सामान्य रुपमा १० देखि २० पोथी अर्ना आफ्नो बच्चा सहित समुहमा रहन्छ । अर्नाको समुहमा एक वा दुइटा भाले अर्ना पनि हुन्छ । भाले अर्नाको झुण्डको सुरक्षामा सतर्क रहन्छ र कुनै खतरा आइपर्दा सुरक्षा कवच को रुपमा खडा हुन्छ । वयस्क भाले अर्ना एक्लै बस्छ र खतराको समयमा अग्लो घास वा जंगलमा लुक्छ ।

सारिरिक बनावट र आयु

अर्ना घरेलु भैसीजस्तै देखिने भएपनी यसको शरीर ठूलो र सिङ्ग घुमाउरो हुन्छ । वयस्क अर्नाको घुडामुनिको भाग सेतो हुन्छ । वयस्क अर्ना २ देखि ३ मीटर अग्लो र यसको तौल ८०० देखि १२०० केजी सम्म हुन्छ । भाले अर्ना ४ बर्समा वयस्क हुन्छ र पोथी अर्ना ३ बर्समा वयस्क हुन्छ । पोथी अर्नाले १५ बर्स सम्म गर्भधारण गर्दछ र गर्भधारण समय १० देखि ११ महिनासम्म हुन्छ । अर्नाको बच्चा खैरो हुन्छ र छ महिना पछि कालो हुन थाल्छ । अर्नाले बच्चालाई ६ देखि ९ महिनासम्म हेरचाह गर्छ । अर्नाको प्रजननको समय जेठ र असार महिना हो ।

कानुनी प्रावधान

अर्ना राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय कानुनद्वारा संरक्षित जनावर हो । यो CITES को अनुसूची ३ मा सुचिकृत छ । IUCN को खतरा सुची अन्तर्गत अर्ना संकटापन्न (Endangered) जनावर हो । त्यसैगरी नेपालको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ अन्तर्गत अर्ना संरक्षित जीव हो । यस ऐन अन्तर्गत जंगली अर्ना मर्ने वा घाइते बनाउनेलाई ५ लाखदेखि १० लाख रुपैयासम्म जरिवाना वा १ बर्षदेखी १० बर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ । अर्नाले आक्रमण गरि घाइते बनाएको वा मृत्यु भएको अवस्थामा वा बालीनाली नोक्सान गरेमा राहत निर्देशिका २०६९ र त्यसको संसोधन २०७४ अनुसार समेत राहतको व्यवस्था गरिएको छ ।

अर्ना संरक्षण हामी सबैको साझा दायित्व

अर्नाको संरक्षण किन गर्ने ?

- परिस्थीतिक प्रणालीको सन्तुलन को लागी
- अर्नाले सम्पूर्ण कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्षको प्रतिनिधित्व गर्दछ
- प्राकृतिक जैविक विविधता संरक्षण गर्नु हामि मानवको कर्तब्य भएकोले
- प्रत्येक प्रजातिलाई प्रकृतिमा बाँच्ने अधिकार छ
- भावी पुस्ताले यसलाई प्राकृतिक बासस्थानमा देख्न पाउँने सुनिश्चितताको लागी

अर्नाको संरक्षण कसरी गर्ने ?

- आरक्षलाई प्राकृतिक अवस्थामा संरक्षण गरेर
- चरिचरण तथा छाडा चौपाया को नियन्त्रण गरेर
- घाँसे मैदानको उचित व्यवस्थापन गरेर
- वैज्ञानिक अनुसन्धान र संरक्षण शिक्षा मार्फत
- प्राकृतिक बासस्थानको संरक्षण र सम्वर्धन मार्फत

अर्नाको संरक्षण गरौं

Save Wild Water Buffalo

The Rufford Foundation
www.rufford.org @ruffordgrants

अवधारणा : दिब्या भट्टराई, प्रतिक पाण्डे
तस्विर : सौरभ लामिछाने